

Vajda Gábor
Hátrányokká változott előnyök

Göncz Lajos: **A vajdasági magyarság kétnyelvűsége.**
Nyelvpszichológiai vonatkozások. MTT Könyvtár, Szabadka, 2004.

Ideológiai ítéleteket, előítéleteket kellett kerülgetnie Göncz Lajos pszichológiai professzornak, amikor a nyolcvanas években a kétnyelvűség pszichológiai összefüggéseinek a kutatására szánta magát. Akkor inkább csak az előnyeit lehetett kihangsúlyozni a kétnyelvűségnek. Nem alaptalanul, hiszen nem csupán a kísérleti csoportokon végzett munka igazolta a kutatást, hanem a nyugati tudósoknak más körülmények között folytatott vizsgálatai is. Nem beszélve az akkori, kétnyelvűséget szavatoló vajdasági törvényekről.

A „rendszerátalakítást” követően azonban a kétnyelvűségnek a hátrányai is mindinkább előtérbe kerültek. Jugoszlávia, Szerbia ellenérdekelte volt a problémakör érdemi értékelésében. A pszichológia tudományának a művelése különben is a nőiesedés, a „mássá” válás szimbólumának számított, minthogy az öntelt balkáni férfiember már eleve minden fontosat tudott saját ill. mások lelki életéről...

Göncz Lajost a saját nemzeti kisebbségének egyre súlyosbodó kommunikációs válsága s ennek következményei e kérdéskör egészének az áttekintésére ösztönözték. Szerencséjére az utóbbi években a MTA és a MMT kialakult kapcsolatának köszönhetően megfelelő támogatásban részesült a munkája, amely ezáltal a délvidéki magyarság nyelvének pszichológiai és szociológiai vizsgálatait a Kárpát-medence magyarsága egészének ugyanazon feladatú kutatásrendszerébe iktathatta. Ennek eredményeként azonban – a vállalt kutatási területnek megfelelően – főleg olyan tények kerülhettek felszínre, amelyek háttérben hagyták az anyaországon kívüli magyarság kétnyelvűségi helyzetéből eredő kifejezésbeli alsóbbrendűségét. (Mellesleg: pl. a szókincsvizsgálat eredménye akkor is lesújtó lenne a kisebbségben élő magyarok szempontjából, ha a jövevényszó-használatukat természetesnek tartanánk.) Az elvégzett kutatások jelentősége abban van, hogy a magyarok beszélt nyelve a kilencvenes évektől végre határoktól függetlenül kerülhetett az azonosságokra és az eltérésekre legalább néhány vonatkozásban figyelő tudósok érdeklődésének körébe.

Göncz Lajos önmagában is tanulmányozza sorstársai kétnyelvűségének pszichológiai és társadalmi összefüggéseit, de a megfigyelt tipikus jelenségekből csupán a következtetéseit hozza nyilvánosságra. Ezekre épülő figyelmeztetéseit, tanácsait nem győzi eléggé hangsúlyozni. A szava, sajnos, eddig nem hallatszott el a politikusokig, s a felelős értelmiségig is csak alig.

A kutató egyetemi tanár elméletileg, normális körülményeket tartva szem előtt, bizonyítottan tudja a korai kétnyelvűség jelentőségét. Ennek azonban az első nyelv zavartalan elsajátítása a feltétele. Ezáltal később nem csupán a második nyelv (államnyelv) birtokbavétele lehetne tökéletesebb, hanem a nyelvek elemeinek beidegződött viszonyítása révén a fogalomalkotás, tehát maga a gondolkodás gazdagodna, ha... Nos, a feltételes mód viszonylag gyakran fordul elő Göncz tanulmányaiban. Ily módon jelzi a kutató, hogy nem megfelelőek a kétnyelvűsödés feltételei, s ezáltal az iskolai nevelés körülményei Jugoszláviában, ill. Szerbiában. Az uralkodó állapotokról közvetlenül keveset mond, elmarasztalását csak sugallja. Egyedül az a tanácsa konkrét, mely szerint mind a többség nyelvének sikeres elsajátítása, mind pedig az egészséges lelki-szellemi fejlődés érdekében a szülőknek mindenképpen anyanyelvű iskolába kell beíratniuk a gyerekeiket, hiszen a szerb nyelv – spontánul és tudatosan – többféleképpen elsajátítható.